

Оцінка фінансової стійкості господарюючих суб'єктів

*Роботу виконано на кафедрі обліку та аудиту
ВНУ ім. Лесі Українки*

У статті розглянуто сутність та важливість оцінки фінансової стійкості підприємств. Акцентовано увагу на суперечливих моментах методики аналізу показників фінансової стійкості. Досліджено особливості визначення власного оборотного капіталу та обґрунтовано два основні способи його розрахунку.

Ключові слова: фінансова стійкість, оцінка фінансової стійкості, власний оборотний капітал.

Т. В. Стаднюк. Оценка финансовой устойчивости хозяйствующих субъектов. В статье рассмотрена сущность и важность оценки финансовой устойчивости предприятий. Акцентируется внимание на противоречивых моментах методики анализа показателей финансовой устойчивости. Исследованы особенности определения собственных оборотных средств и обосновано два основных способа его расчета.

Ключевые слова: финансовая устойчивость, оценка финансовой устойчивости, собственные оборотные средства.

T. V. Stadnjuk. Estimation of financial firmness of being subjects in charge. Essence and importance of estimation of financial stability of enterprises is considered in the article. Attention is accented on the contradictory moments of method of analysis of indexes of financial firmness. The features of determination of property circulating asset are investigational and grounded two basic methods of his calculation.

Keywords: financial stability, estimation of financial stability, personal circulating funds.

Постановка наукової проблеми та її значення. Одним із ключових завдань аналізу фінансового стану підприємства є вивчення показників, що відображають його фінансову стійкість. Підходи до оцінки фінансової стійкості суб'єктів господарювання широко висвітлюються у вітчизняній літературі. Проте різні автори пропонують не тільки різноманітну кількість показників для проведення аналізу, але й існує неоднозначність у визначенні розрахункових формул за деякими коефіцієнтами. Тому виникає потреба у порівнянні методик оцінювання

фінансової стійкості господарюючих суб'єктів, виділенні їх дискусійних моментів.

Аналіз останніх досліджень із цієї проблеми. Дослідженню сутності фінансової стійкості підприємства присвячені праці І. Д. Лазаришиної, Л. А. Лахтіонової, Т. Д. Костенко, М. О. Кизима, В. А. Забродського, В. А. Зінченка, Ю. С. Кончака, А. Д. Шеремета, Е. В. Негашева та інших українських і зарубіжних авторів, у яких розглядаються методичні підходи до оцінки фінансової стійкості та проблеми її забезпечення.

Метою статті є дослідження методичних підходів до аналізу фінансової стійкості підприємства та розроблення конкретних рекомендацій з прийняття заходів щодо поліпшення його фінансової стабільності.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Фінансова стійкість характеризує ступінь фінансової незалежності підприємства щодо володіння своїм майном і його використанням. Вона залежить від ефективного управління фінансовими ресурсами, визначається оптимальною структурою активів та оптимальним співвідношенням власних і запозичених коштів.

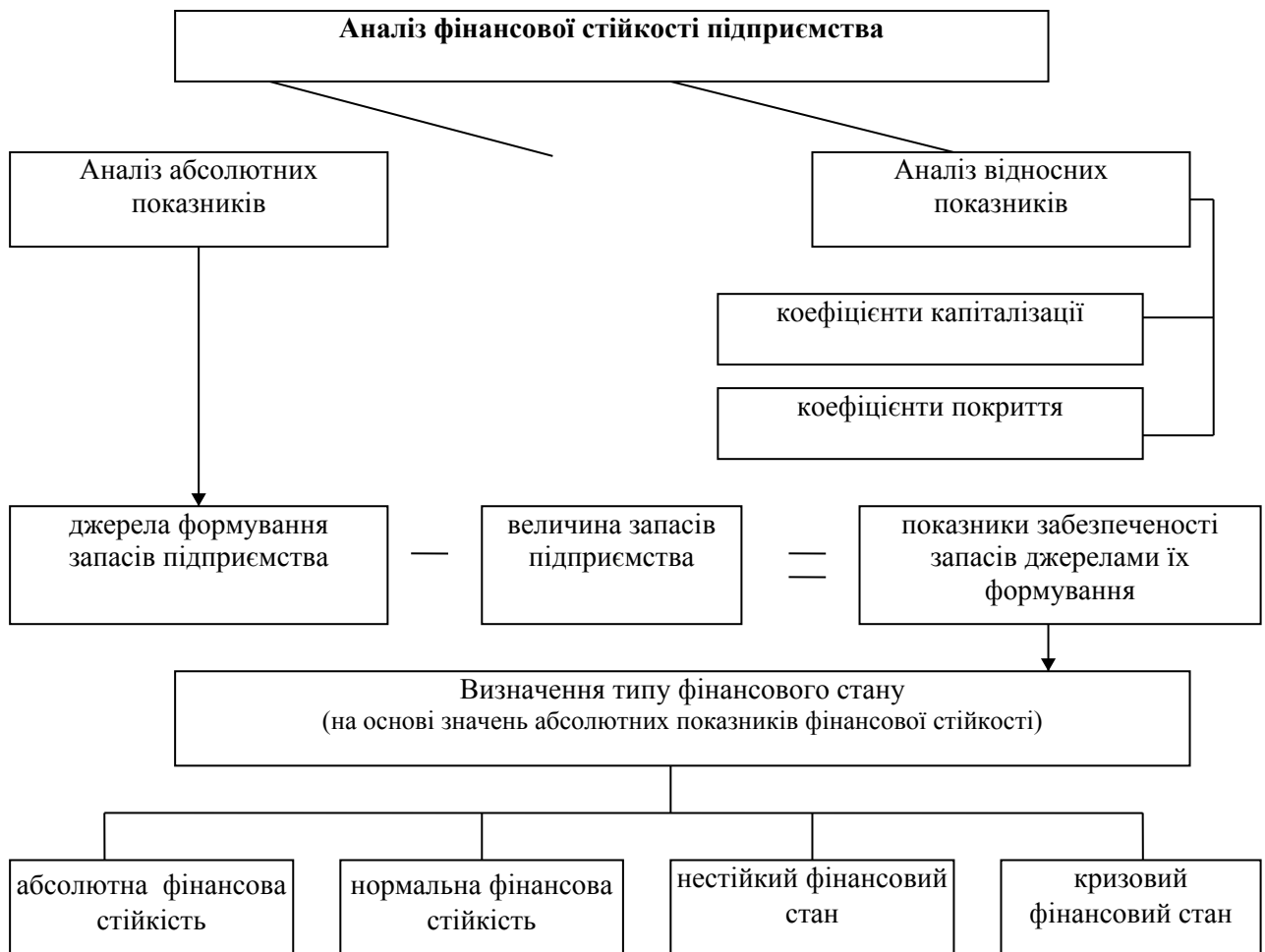
Як будь-яка фінансово-економічна категорія, фінансова стійкість виражається системою абсолютних та відносних показників (рис 1).

Першим кроком при проведенні аналізу фінансової стійкості підприємства є дослідження абсолютних показників фінансової стійкості, що дозволяє визначити тип його фінансового стану. Абсолютними показниками фінансової стійкості є показники, що характеризують міру забезпеченості запасів джерелами їхнього фінансування.

Джерелами фінансування запасів є власні, кредитні та інші позикові засоби, включаючи короткострокову кредиторську заборгованість за товари, роботи та послуги.

Загальна величина запасів підприємства дорівнює сумі виробничих запасів,

поточних біологічних активів, незавершеного виробництва, готової продукції та товарів.

Рис. 1. *Схема аналізу фінансової стійкості підприємства (розроблено автором на основі аналізу джерел [3; 4; 6; 7; 8; 10])*

Зіставлення величини запасів господарюючого суб'єкта з джерелами їхнього фінансування дозволяє визначити тип фінансового стану. Виділяють чотири типи фінансової стійкості:

- 1) абсолютна фінансова стійкість – запаси підприємства сформовані за рахунок його власних джерел (власного капіталу);
- 2) нормальна фінансова стійкість – формування запасів забезпечуються сумою власних та довгострокових позикових джерел;
- 3) нестійкий фінансовий стан – запаси формуються як за рахунок капіталізованих джерел (власного капіталу та довгострокових зобов'язань), і за

рахунок короткострокових кредитів та кредиторської заборгованості, тобто за рахунок усіх основних джерел формування запасів;

4) кризовий фінансовий стан – запаси не забезпечуються основними джерелами їхнього формування і підприємство перебуває на межі банкрутства.

Практика засвідчує, що найбільш дискусійне питання при оцінці абсолютних показників фінансової стійкості – визначення величини власного оборотного капіталу, який у літературних джерелах ще називають робочим, функціонуючим капіталом, власними обортовими (або оборотними) коштами. Власний оборотний капітал є одним з найдієвіших інструментів завдяки якому забезпечується фінансова стабільність та платоспроможність суб'єктів господарювання.

Величина власного оборотного капіталу характеризує:

– частину власного капіталу, яка є джерелом формування оборотних активів підприємства або

– вартість оборотних активів, яка залишається у розпорядженні підприємства після розрахунків за його поточними зобов'язаннями.

В сучасній економічній літературі існує велика кількість способів розрахунку цього показника. Так, Фролова Т. О. [11, 106] пропонує розраховувати власні оборотні кошти як різницю між власним капіталом (I розділ пасиву) та необоротними активами (I розділ активу) Така методика розрахунку є найбільш розповсюдженою серед вчених-аналітиків.

За методикою Лахтіонової Л. А. [7, 224] величину власного оборотного капіталу отримаємо віднявши від суми власного капіталу (I розділ пасиву) і забезпечення наступних витрат та платежів (II розділ пасиву) необоротні активи (I розділ активу).

Використання вищенаведених способів розрахунку цього показника призводить до заниження його величини, адже довгострокові зобов'язання вважаються нормальними джерелами формування необоротних активів підприємства. Хоча й у сучасних умовах господарювання вітчизняні підприємства

не мають, як правило, довгострокових зобов'язань, або ж їхня питома вага досить мізерна.

За методикою Гордєєвої Ю. С. [4, 373] власні оборотні кошти розраховують як різницю між власним капіталом (I розділ пасиву), довгостроковими кредитами банків (р. 440 III розділу пасиву), довгостроковими позиками (р. 450 III розділу пасиву) та підсумком I розділу активу балансу.

Подібну методику розрахунку використовує В. М. Івахненко [5, 116], який пропонує розраховувати власний оборотний капітал як різницю між сумою власного капіталу (I розділ пасиву), забезпеченням наступних витрат та платежів (II розділ пасиву), довгострокових зобов'язань (III розділ пасиву) та сумою необоротних активів (I розділ активу).

Г. В. Савицька [9, 584] обраховує дцей показник як:

- різницю між величиною власного капіталу (I розділ пасиву), забезпеченнями наступних витрат та платежів (II розділ пасиву), довгостроковими зобов'язаннями (III розділ пасиву), доходами майбутніх періодів (V розділ активу) та величиною необоротних активів (I розділ активу) і витрат майбутніх періодів (III розділ активу) або

- як різницю між оборотними активами підприємствами (II розділ активу) та поточними зобов'язаннями (IV розділ пасиву).

За методикою А. Г. Семенова [10, 227] наявність робочого капіталу (власних оборотних коштів) розраховують як різницю між оборотними активами (II розділ активу) і витратами майбутніх періодів (III розділ активу) та поточними зобов'язаннями (IV розділ пасиву) і доходами майбутніх періодів (V розділ пасиву).

При використанні даних методик всі витрати майбутніх періодів прирівнюють до поточних активів, а доходи майбутніх періодів відповідно – до поточних зобов'язань, що не завжди відповідає дійсності.

Щодо забезпечення наступних витрат та платежів, які обліковуються на 47

рахунку IV класу Плану рахунків “Власний капітал та забезпечення зобов’язань”, то Інструкція про застосування Плану рахунків відносить усі види забезпечень до різновидів власного капіталу [1].

Також не слід забувати, що з 2008 р. у складі активу балансу з’явився IV розділ “Необоротні активи та групи вибуття”, де відображається вартість необоротних активів та груп вибуття, утримуваних для продажу, що визначається відповідно до Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 27 “Необоротні активи, утримувані для продажу, та припинена діяльність” [9]. Операція з продажу основних засобів передбачає переведення основного засобу до складу необоротних активів та груп вибуття, утримуваних для продажу, які обліковуються на 286 субрахунку II класу Плану рахунків “Запаси”, тобто об’єкти, які визнані утриманими для продажу переводяться з складу необоротних активів до оборотних.

Отже, виділимо два основні способи розрахунку власного оборотного капіталу:

1) як різниця між оборотними активами, витратами майбутніх періодів, необоротними активами та групами вибуття (II, III, IV розділи активу) і поточними зобов’язаннями та доходами майбутніх періодів (IV та V розділи пасиву);

2) як різниця між величиною власного капіталу, забезпеченнями наступних витрат та платежів і довгостроковими зобов’язаннями (I, II, III розділи пасиву) та величиною необоротних активів (I розділ активу).

Оцінка відносних показників – наступний етап аналізу фінансової стійкості, який ґрунтується на обчисленні наступних коефіцієнтів:

1) коефіцієнти капіталізації, які характеризують фінансовий стан суб’єктів господарювання з позиції структури джерел коштів (коефіцієнт незалежності (фінансової автономії), коефіцієнт фінансової залежності, коефіцієнт фінансового ризику, коефіцієнт маневреності власних коштів та ін.);

2) коефіцієнти покриття, які характеризують фінансову стабільність з позиції витрат, пов'язаних з обслуговуванням зовнішніх джерел залучених коштів (коефіцієнт структури покриття довгострокових вкладень, коефіцієнти структури довгострокових джерел фінансування та ін.).

Аналізуючи погляди різних учених щодо набору відносних коефіцієнтів фінансової стійкості, ми з'ясували, що автори пропонують не тільки різноманітну кількість показників для проведення аналізу, але й існує неоднозначність у визначенні розрахункових формул за деякими коефіцієнтами. Так, коефіцієнт фінансової стійкості згідно Павловської О. В. та Притуляк Н. М. слід розраховувати як відношення власних до позичених коштів підприємства [8, 215], натомість Головка В. І., Мінченко А. В. та Шаманська В. М. вважають, що даний показник – це відношення суми власних коштів та довгострокових зобов'язань підприємства до валюти балансу [3, 150].

Однією з причин таких суперечностей є те, що деякі відносні показники, що характеризують фінансову стійкість, у кожного автора можуть мати іншу назву, хоча методика їх розрахунку залишається однаковою.

Крім того, наводяться різні граничні значення коефіцієнтів [1, 67-70; 6, 300; 12, 172]. Розбіжності нормативних коефіцієнтів наведемо в табл 1.

Таблиця 1

Рекомендовані значення коефіцієнтів, що характеризують фінансову стійкість

Назва показника	Рекомендоване значення		
	Г. В. Митрофанов	О. Ю. Базілінська	Г. І. Кіндрацька, М. С. Білик, А. Г. Загородній
Коефіцієнт фінансової залежності	1,3-1,8	< 2	≥ 1
Коефіцієнт маневреності власного капіталу	0,35-0,8	–	0,2 - 0,5
Коефіцієнт співвідношення власного і залученого капіталу	0,35-0,8	< 1,0	0,7-1,0
Коефіцієнт фінансової стійкості	1,2-3,0	> 1,0	–

Найбільш важливими факторами підвищення рівня фінансової стійкості підприємства, його виходу з кризового фінансового стану є збільшення питомої ваги джерел власних коштів, через підвищення рентабельності виробництва, рентабельності реалізованої продукції, розподілу чистого прибутку в резервний фонд і накопичення нерозподіленого прибутку для цілей основної діяльності зі значним обмеженням його використання на невиробничі цілі, залучення позикових засобів, зменшення величини дебіторської заборгованості та реалізація надмірних товарно-матеріальних цінностей.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Запобігання кризових явищ в діяльності підприємств, забезпечення стабільності їх фінансового стану та ефективності управління ними в умовах фінансової кризи обумовлюється своєчасною та об'єктивною оцінкою фінансової стійкості підприємства.

Провівши аналіз сучасної економічної літератури в частині питання оцінки фінансової стійкості виявили, що на сьогодні:

1. не сформовано оптимальної системи фінансових коефіцієнтів із достатньою обґрунтованістю їхніх граничних значень, яка б виключила різноманітність назв одних і тих же показників та усунула неоднозначність їхнього розрахунку.

2. точності розрахунків потребує величина власного оборотного капіталу. Оскільки даний показник використовується для визначення відносних показників фінансової стійкості, неоднозначність в обчисленні його величини викривить значення ряду фінансових коефіцієнтів. А це зі свого боку спричинить неадекватну оцінку фінансового стану господарюючих суб'єктів.

Таким чином, цілком очевидно, що фахівцям-аналітикам необхідно досягнути єдності щодо системи відносних коефіцієнтів фінансової стійкості та розрахунку її абсолютного показника – власного оборотного капіталу як одного з найдієвіших інструментів завдяки якому забезпечується фінансова стабільність та платоспроможність суб'єктів господарювання.

Визначення оптимального розміру власного оборотного капіталу та структури пасивів дозволить власнику маневрувати ресурсами та господарськими операціями в цілях підвищення ефективності виробничо-фінансової діяльності, знаходити можливості зміцнення платоспроможності та фінансової стійкості підприємства в ринковій системі господарювання, а також створювати умови для попередження небажаних фінансових ситуацій.

Список використаної літератури

1. Базилінська О. Я. Фінансовий аналіз: теорія та практика : навч. посіб. [для студ. вищ. навч. закл.] / О. Я. Базилінська – К. : Центр учбової літератури, 2009. – 328 с.
2. Головка В. І., Мінченко А. В., Шаманська В. М. Фінансово-економічна діяльність підприємства : контроль, аналіз та безпека / В. І. Головка, А. В. Мінченко, В. М. Шаманська. – К. : Центр навчальної літератури. – 2006. – 448 с.
3. Гордєєва Ю. С. Аналіз ліквідності та платоспроможності підприємства / Ю. С. Гордєєва // Держава та регіони. Серія : Економіка та підприємництво. – 2006. – № 3. – С. 372–375.
4. Івахненко В. М. : навч. посіб. - 3-тє вид., доп. і перероб. / В. М. Івахненко.– К. : Знання-Прес, 2002. – 190 с.
5. Інструкція про застосування плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій: постанова Правління НБУ від 30.01.99 р. № 291 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.rada.gov.ua.
6. Кіндрацька Г. І. Економічний аналіз : теорія і практика / Г. І. Кіндрацька, М. С. Білик, А. Г. Загородній ; за ред. проф. А. Г. Загороднього. – Львів : “Магнолія Плюс”, 2006. – 428 с.
7. Лахтіонова Л. А. Фінансовий аналіз суб'єктів господарювання: монографія / Л. А. Лахтіонова – К. : КНЕУ, 2001. – 387 с.
8. Павловська О. В. Фінансовий аналіз: навч.-метод. посібник для сам. вивч. дисц. / О. В. Павловська, Н. М. Притуляк, Н. Ю. Невмержицька. – К.: КНЕУ, 2002. – 388 с.
9. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 27 „Необоротні активи, утримувані для продажу, та припинена діяльність” : наказ Міністерства фінансів України від 07.11.2003 р. № 617 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.rada.gov.ua
10. Савицька П. В. Економічний аналіз діяльності підприємства: навч. посібник / П. В. Савицька. – К. : Знання, 2004. – 654 с.
11. Семенов А. Г. Аналіз фінансового стану державного підприємства / А. Г. Семенов // Держава та регіони. Серія : Економіка та підприємництво. – 2007. – № 4. – С. 222–231.
12. Фінансовий аналіз / [Г. В. Митрофанов, Г. О. Кравченко, Н. С. Барабаш та ін.] ; За ред. проф. Г. В. Митрофанова. – К.: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2002. – 301 с.
13. Фролова. Т. О. Фінансовий аналіз: навч.-метод. посібник для сам. вивч. і практичних завдань / Т. О. Фролова. – К. : Видавництво Європейського університету , 2005. – 253 с.